

התשובה הכללית והפרטית - מקורות

ד"ר חזות גבריאלי

1. אין תשובה יותר גדולה מהטקסטים הנפלאים של התפילות של ימים נוראים. התפילות של ימים נוראים משום מה אינן עוסקות בתשובה אלא בהמלכת ה', "שיעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונך בלבב שלם", "כי זוכר כל הנשכחות אתה", "ועל המדינות בו יאמר איזו לחרב איזו לשלום, איזו לרעב איזו לשובע...". זו"א שההתעסקות האמיתית שלנו היא בעצם: "כל בני בשר יקראו בשמך להפנות אליך כל רשעי ארץ. יכירו וידעו כל יושבי תבל כי לך תכרע כל ברך, תשבע כל לשון".

2. דברים פרק ל

(א) והי'ה כִּי־בָאוּ עָלֶיךָ כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה אֲשֶׁר נָתַתִּי לְפָנֶיךָ וְהִשְׁבַּתָּ אֶל־לִבְּךָ בְּכָל־הַגּוֹלִם אֲשֶׁר הִדִּיחֶךָ יִקְנֶה אֱלֹהֶיךָ שְׂמָחָה :

(ב) וְשִׁבַּתָּ עַד־יִקְנֶה אֱלֹהֶיךָ וְשָׂמַעְתָּ בְּקִלּוֹ כָּל־אֲשֶׁר־אָנֹכִי מְצַוֶּה הַיּוֹם אֶתְּךָ וּבְנִיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ :

(ג) וְשָׁב יִקְנֶה אֱלֹהֶיךָ אֶת־שְׂבוֹתֶיךָ וְרַחֲמֶיךָ וְשָׁב וּקְבַצְךָ מִכָּל־הָעַמִּים אֲשֶׁר הִפִּיצְךָ יִקְנֶה אֱלֹהֶיךָ שְׂמָחָה :

(ד) אִם־יְהִיֶה גִדְחֶךָ בַּקָּצָה הַשָּׁמַיִם מִשָּׁם יִקְבְּצֶךָ יִקְנֶה אֱלֹהֶיךָ וּמִשָּׁם יִקְחֶךָ :

(ה) וְהִבִּיאֶךָ יִקְנֶה אֱלֹהֶיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יָרְשׁוּ אֲבֹתֶיךָ וּיְרִשְׁתָּהּ וְהִיטִבְךָ וְהִרְבֶּךָ מֵאֲבֹתֶיךָ :

(ו) וְיָלֵךְ יִקְנֶה אֱלֹהֶיךָ אֶת־לְבָבְךָ וְאֶת־לִבְּךָ זָרְעָךָ לֹא־הִבֵּה אֶת־יִקְנֶה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ לְמַעַן תִּיָּדָע :

(ז) וְנָתַן יִקְנֶה אֱלֹהֶיךָ אֶת־כָּל־הָאֱלֹת הָאֵלֶּה עַל־אֲיִבֶיךָ וְעַל־שִׁנְאֵיךָ אֲשֶׁר רָדְפוּךָ :

(ח) וְאֶתְּךָ תִּשׁוּב וְשָׂמַעְתָּ בְּקוֹל יִקְנֶה וְעֲשִׂיתָ אֶת־כָּל־מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה הַיּוֹם :

(ט) וְהוֹתִירֶךָ יִקְנֶה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־מַעֲשֶׂה יְדָךְ בְּפָרִי בְטָנְךָ וּבְפָרִי בְהִמְתֶּךָ וּבְפָרִי אֲדָמְתֶךָ לְטִבָּה כִּי יִשׁוּב יִקְנֶה לְשׁוֹשׁ עָלֶיךָ לְטוֹב כַּאֲשֶׁר־שָׁשׂ עַל־אֲבֹתֶיךָ :

(י) כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל יִקְנֶה אֱלֹהֶיךָ לְשָׂמֹר מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו הַכְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה כִּי תִשׁוּב אֶל־יִקְנֶה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ :

3. הרב קוק זצ"ל, על התשובה

"העתיד יגלה את הפליאות של גבורת התשובה, ויהיה גילוי זה מעניין את העולם כולו באין-ערוך הרבה יותר מכל החזיונות המפליאים, שהוא רגיל לראות בכל מרחבי החיים והמציאות. והתגלות חדשה זו תמשוך את לב הכל בפליאתה עד כדי להשפיע על כולם מרוחה, ואז יקום העולם לתחילתו האמיתית, ויחדל החטא, ויבוער רוח הטומאה, והרשעה כולה כעשן תכלה." (אורות התשובה ה, ז)

"גם מתוך החול יגלה הקודש, וגם מתוך החופש הפרוץ יבוא העול האהוב. עבותות זהב ישתרגו ויעלו גם מתוך השירה החופשנית. ותשובה מזהירה תצא גם מתוך הספרות החיצונית. זאת תהיה הפליאה העליונה של חזון הגאולה. יגמל זה הציץ, יפרח הפרח, יבושל הפרי, וידע העולם כולו כי רוח הקודש מדבר בכנסת ישראל בכל תנועות רוחה, וסוף הכל הוא לתשובה המביאה רפואה וגאולה לעולם." (שם יז, ג)

"יש תשובה מכוונת נגד חטא מיוחד או חטאים רבים. והאדם שם חטאו נוכח פניו, ומתחרט עליו ומצטער על אשר נוקש בפח החטא, ונפשו מטפסת ועולה, עד שהוא משתחרר מהעבדות החטאית." (אורות התשובה, פרק ג)

"וישנה עוד הרגשת תשובה, סתמית כללית. אין חטא או חטאים של עבר עולים על ליבו, אבל בכלל הוא מרגיש בקרבו שהוא מדוכא מאוד, שהוא מלא עוון, שאין אור ד' מאיר עליו, אין רוח נדיבה בקרבו, ליבו אטום, מידותיו ותכונות נפשו אינן הולכות בדרך הישרה והרצויה, הראויה למלאות חיים הגונים לנפש טהורה, השכלתו היא גסה, רגשותיו מעורבבים, בקדרות וצימאון שמעורר לו גיעול רוחני. מתבייש הוא מעצמו, יודע הוא כי אין אלוה בקרבו, וזאת היא לו הצרה היותר גדולה, החטא היותר איום." (שם)

"מתוך מרירות נפשית זו באה התשובה כרטייה של רופא אומן. הרגשת התשובה ועומק ידיעתה, סמיכותה הגדולה בעומק הנפש, בסתר הטבע, ובכל חדרי התורה, האמונה והמסורת, בכל כוחה היא באה וזורמת מתוך נפשו. ביטחון עוז ברפואה, בתחייה הכוללת, שהתשובה מושיטה לכל הדבקים בה, מעביר עליו רוח חן ותחנונים." (שם)

"מרגיש הוא, ובכל יום ויום שעובר עליו, בהסכמת תשובה עילאה וכללית זו, הרגשתו נעשית יותר בטוחה, יותר מחוורת, יותר מוארה באור השכל, ויותר מתבארת על פי יסודי תורה. והנה הוא הולך ונוהר, פני הזעם חלפו, אור רצון בא וזורח. הוא מתמלא עוז, עיניו מתמלאות אש קודש, לבבו כולו נטבל בנחלי עדנים, קדושה וטהרה חופפות עליו. אהבה אין קץ מלא כל רוחו, נפשו צמאה לדי', וכמו חלב ודשן תשבע מצמימאונה זה גופו. רוח הקודש מקשקשת לפניו כזוג והא מבושר שנמחו כל פשעיו, הידועים ושאינם ידועים, ושהוא נברא מחדש בריה חדשה, שכל העולם כולו וכל העולמים התחדשו עימו, והכול אומר שירה, חדות ד' מלא כל." (שם)

4. חוצפה ותשובה, הרב קוק זצ"ל

"החוצפא דעקבתא דמשיחא באה מפגי שהעולם הוכשר כבר עד כדי לתבוע את ההבנה איך כל הפרטים הם מקושרים עם הכלל, ואין פרט בלתי מקושר עם הגודל הכללי יכול להניח את הדעת." (אורות התשובה ד, י)

"ואם היה העולם עוסק באורה של תורה במדה שתתגדל הנשמה הרוחנית עד כדי הכרת הקישור הראוי של הפרטים עם הכללים הרוחניים, היתה התשובה, ותיקון העולם, הבא איתה ועל ידה, מופיעה ויוצאה אל הפועל. אבל כיוון שההתרשלות גרמה, שאור תורה פנימית, הטעון רוממות וקדושה עצמית, לא הופיע בעולם כראוי, באה התביעה של סידור חיים כאלה, שהפרטים יהיו מובנים במובן הכלל, בזמן כזה שהגמר של גילוי האור וסלילת הדרך להבנה זו עדיין לא בא, ומזה באה ההריסה הנוראה." (שם)

"ואנו מוכרחים להשתמש בתרופה העליונה שהיא הוספת כוח בכישרון הרוחני, עד אשר הדרך איך להבין ולשער את הקישור של כל ענייני הדעות והמעשים התורניים עם הכלל היותר עליון יהיה דבר המובן והמוצע בדרך ישרה על פי הרגשות הנפשות השכיחות." (שם)

5. קיצור שולחן ערוך סימן כט, סעיף טו

הרואה את חברו שחטא, או שהלך בדרך לא טוב מצוה להחזירו למוטב, ולהודיעו שהוא חוטא במעשיו הרעים, שנאמר הוכח תוכיח את עמיתך. והמוכיח את חברו, בין בדברים שבינו לבינו, בין בדברים שבינו לבין המקום, צריך להוכיחו בינו לבין עצמו, וידבר לו בנחת ובלשון רכה, ויודיעו שאינו אומר לו אלא לטובתו, להביאו לחיי עולם הבא. וכל שאפשר בידו למחות, ואינו מוחה, הוא נתפס בעון זה, כיון שהיה אפשר לו למחות.

6. אורות הקדש ב' עמ' שיז

"רז התנועות העכשוויות מתברר בזה, שהקודש עצמו, אור העולם, העומד למעלה מהטבע, מהגופניות והחברתיות, תובע הוא מהעולם בכלל ומישראל הפזור והשבור בפרט, את הדקיון (המשפט) של הטבע, הפשטות, הבריאות הנורמליות שבחיים, בהרגשה, בשכל, בהתפעלות. מתקרבים אנו אל כל תביעות הטבע, מתלכלכים אנו בזוהמתו, אין מוצא להגן כי אם על ידי הארות גדולות, על ידי הופעות נשמתיות אלהיות, מגלות רזי עליון, מודיעות האגור בסתרי חושך" (אורות הקדש ב' עמ' שיז).

7. ישעיהו פרק נה

(ו) דְרָשׁוּ יְקֹקֵק בְּהַמְצִאוֹ קְרָאָהוּ בְּהִיטּוֹ קְרוֹב: (ז) יַעֲזֹב רֶשַׁע דְרָפֹז וְאִישׁ אֶנּוּן מִחֻשְׁבֹּתָיו וְיִשָּׁב אֶל־יְקֹקֵק וְיִרְחַמְהוּ וְאֶל־אֱלֹהֵינוּ בְּיִרְבָּה לְסִלּוֹחַ: (ח) כִּי לֹא מִחֻשְׁבֹּתַי מִחֻשְׁבֹּתֵיכֶם וְלֹא דְרָכֵיכֶם דְרָכַי נֶאֱמַר יְקֹקֵק:

8. בראשית רבה (וילנא) פרשת בראשית פרשה ח

לתורה שקדמה לברייתו של עולם, דאמר ר"ש בן לקיש שני אלפים שנה קדמה התורה לברייתו של עולם, הה"ד (משלי ח) ואהיה אצלו אמון וגוי ויומו של הקדוש ברוך הוא אלף שנים, דכתיב כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול הוי הזאת ידעת מני עד וגוי, התורה יודעת מה קודם לברייתו של עולם אבל אתה אין לך עסק לדרוש...

9. רמב"ם הלכות תשובה פרק א, הלכה א

כל מצות שבתורה בין עשה בין לא תעשה אם עבר אדם על אחת מהן בין בודון בין בשגגה כשיעשה תשובה וישב מחטאו חייב להתודות לפני האל ברוך הוא שנאמר איש או אשה כי יעשו וגוי והתודו את חטאתם אשר עשו זה וידוי דברים, וידוי זה מצות עשה